

พนมนาคา: ตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์ในมุมมองการวิจารณ์เชิงนิเวศ Phanom Nakha: The Self and Identity of Animals in an Ecocritical Perspective

ภูมินทร์ ภูกัน¹ อุษณีย์ยาภรณ์ ยังพูล² อาคิฟา วาที³ และขวัญชนก นัยจรรย์⁴
Phumin Phugun¹, Utsaneeyaporn Yungpool², Akira Watee³ and Khwanchanok Naijarun⁴

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการนำเสนอตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์ตามมุมมองการวิจารณ์เชิงนิเวศและศึกษาระดับชั้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ในนวนิยายเรื่อง พนมนาคา ของ พงศกร ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมนุษยศาสตร์ ทำความเข้าใจและตีความวรรณกรรมตามแนวคิดสัตว์ศึกษาในมุมมองการวิจารณ์เชิงนิเวศ นำเสนอผลการวิจัยโดยใช้การพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า การนำเสนอตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์ในนวนิยายเรื่องพนมนาคา มี 2 ประเภท คือ อัตลักษณ์ของสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ พญานาค และอัตลักษณ์ของสัตว์เดรัจฉาน ได้แก่ งู การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของสัตว์แต่ละประเภทนำไปสู่การที่มนุษย์ปฏิบัติต่อสัตว์แตกต่างกัน ซึ่งนำไปสู่การจัดระดับชั้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ 3 ระดับ ได้แก่ สัตว์มีสถานะสูงกว่ามนุษย์ คือ พญานาค มนุษย์จึงปฏิบัติต่อพญานาคอย่างนอบน้อมเคารพบูชาเพราะเกรงกลัวในอิทธิฤทธิ์และความลึกลับของพญานาค จนเกิดเป็นพิธีกรรมในการบูชาพญานาค ระดับชั้นความสัมพันธ์สัตว์มีสถานะเท่าเทียมกับมนุษย์ มนุษย์กลุ่มนี้เป็นตัวละครฝ่ายดีที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ มีความเห็นอกเห็นใจ และเห็นคุณค่าของสิ่งมีชีวิตทุกชนิด นำไปสู่การปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างเคารพซึ่งกันและกัน และระดับชั้นความสัมพันธ์สัตว์มีสถานะต่ำกว่ามนุษย์ มนุษย์กลุ่มนี้เป็นตัวละครฝ่ายร้ายที่มีมโนทัศน์ความเป็นอื่นจากธรรมชาติมองว่าธรรมชาติคือศัตรูโดยเฉพาะสัตว์ แม้แต่มนุษย์ที่มีลักษณะเหมือนสัตว์ก็ต้องกักขังและทำลายล้าง เพราะถือเป็นความอัปยศของเผ่าพันธุ์

คำสำคัญ: พนมนาคา ตัวตนและอัตลักษณ์ การวิจารณ์เชิงนิเวศ สัตว์ศึกษา

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University
E-mail : pumin329@gmail.com

² นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University
E-mail : jujiyoungpool1@gmail.com

³ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University
E-mail : Akirawatee43@gmail.com

⁴ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, อาจารย์ที่ปรึกษา
Department of Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pibulsongkram Rajabhat University
E-mail : nkhwanchanok@psru.ac.th

Abstract

The objectives of this research were 1) to examine the self and animal identity within the ecocriticism; and 2) to evaluate the degree of the relationship between human and animals in Pongsakorn's book "Phanom Nakha". The research was implemented by the method in the humanities. The research has comprehended and analyzed the conceptual writing about animals from an ecocritical perspective. The descriptive analysis was used to show the findings. The self and identity were the two main categories of creatures in Phanom Nakha. For the results. Nagas were the self and identity of the holy animals; whereas snakes were represented the self and identity of the beasts. The different types of creatures had different identities and self-creations, which influenced animal approach. There was a three-level hierarchy of the relation between human and animals. The Nagas has more possessed a superior rank than human. The fear in the Nagas' strength and mystery has regarded human with deference and humility. It became a rite to worship. The hierarchy of animal and human relationships was on parity. These people cherished all pleasant living things, caring, and nature-friendly qualities, which encouraged natural respect for all living things. The status of animals in the animal relationship hierarchy was lower than human. This group of people was evil figures who believed in nature. The enemy of animals and human beings with resemble animals should be imprisoned or exterminated. It would be a dishonor race.

Keywords: Phanom Nakha, Self and Identity, Ecocriticism, Animal Studies

วันที่รับบทความ : 7 สิงหาคม 2565

วันที่แก้ไขบทความ : 28 ตุลาคม 2565

วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ : 2 พฤศจิกายน 2565

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของงานวิจัย

สัตว์ดำรงอยู่ในวัฒนธรรมของมนุษย์มาช้านาน สัตว์และมนุษย์จึงมีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่อดีต โดยที่มนุษย์นั้นได้พึ่งพาสัตว์ในการดำรงชีวิต เช่น การล่ามาเป็นอาหาร การนำสัตว์มาเป็นพาหนะ หรือแม้กระทั่งการนำสัตว์มาใช้เป็นเครื่องมือต่าง ๆ รวมถึงการปรากฏในวรรณกรรมทั้งที่เป็นเรื่องเล่าในรูปแบบของมุขปาฐะและลายลักษณ์อักษร มีการประกอบสร้างสัตว์ให้เป็นส่วนหนึ่ง เช่น เป็นตัวละคร เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ และที่สำคัญเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับมนุษย์ในมิติต่าง ๆ ทั้งสัตว์การเสนอสัตว์ในแบบสมจริงผ่านการใช้แรงงานในสังคมเกษตรกรรม และการบูชาสัตว์ในฐานะสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ ดังที่ขวัญชนก นัยเจริญ (2562: 2) อธิบายว่าสัตว์ถูกนำมาประกอบในเรื่องเล่า นิทาน วรรณกรรม และพิธีกรรมของมนุษย์อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะในวรรณกรรมที่สัตว์ถูกนำมาประกอบสร้างเป็นตัวละครในลักษณะของการอุปโลกน์ เป็นการเปรียบเทียบว่าสัตว์มีลักษณะเป็นมนุษย์ เช่น นิทานพื้นบ้าน ตำนานพื้นบ้าน และเพลงกล่อมเด็ก และัญญา สังขพันธานนท์ (2560: 365) อธิบายว่าตัวบทวรรณกรรมเป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติที่มีชีวิต เช่น พืชและสัตว์หรือธรรมชาติที่ไม่มีชีวิตในวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่าที่มักใช้ธรรมชาติเป็นฉากและ

บรรยากาศหรือตัวละครดังปรากฏให้เห็นในตำนานปรัมปรา เรื่องสั้น และนวนิยาย จากแนวคิดดังกล่าวทำให้เห็นว่าวรรณกรรมเป็นพื้นที่ที่สามารถนำมาศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ได้อย่างหลากหลาย

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ในเชิงวรรณกรรมวิจารณ์ มีนักวิชาการนำเสนอแนวทางการศึกษาในประเด็นนี้ คือ สรุเดช โชติอุดมพันธ์ (2560: 207) นำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ผ่านบทความเรื่องสัตว์ศึกษา : สุนัขโลกหลังภาพแทน ซึ่งเป็นการศึกษาสัตว์ในเชิงมานุษยวิทยา โดยอธิบายว่าสัตว์ศึกษาเป็นประเด็นและวิธีการมองที่เกิดขึ้นเพื่อท้าทายกรอบการศึกษาแบบภาพแทน โดยแสดงให้เห็นว่ามนุษย์จำเป็นต้องท้าทายกับขีดจำกัดของอัตลักษณ์และก้าวให้พ้นจากขอบเขตของตัวตนเพื่อไปสัมผัสกับความเป็นอื่น ซึ่งตัวอย่างที่ใกล้ตัวมนุษย์มากที่สุดคือสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์เลี้ยงหรือสัตว์ป่า ซึ่งอยู่รายล้อมมนุษย์และมักจะถูกมองข้ามเสมอและธัญญา สังขพันธานนท์ (2560: 350) นำเสนอการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสัตว์ผ่านบทความเรื่อง “ใช้เพียงเดรัจฉาน : สัตว์ศึกษาในมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศ” แนวคิดนี้เป็นแขนงหนึ่งของการวิจารณ์เชิงนิเวศ (Ecocriticism) โดยให้แนวทางในการศึกษาไว้ 3 แนวทางคือ 1) การศึกษาการนำเสนอภาพแทนของสัตว์ในตัวบทวรรณกรรม 2) การศึกษาจริยธรรมของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ และ 3) การศึกษาการประกอบสร้างความสัมพันธ์และอัตลักษณ์ของสัตว์ และได้อธิบายแนวคิดพื้นฐานของมนุษย์ในการสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์ คือการแบ่งประเภทของสัตว์ให้เป็น “สัตว์ป่า” และ “สัตว์เมือง” หรือ “สัตว์เลี้ยง” ซึ่งมนุษย์มีทัศนคติต่อสัตว์ทั้งสองประเภทแตกต่างกันสัตว์เลี้ยงจะถูกให้ความหมายว่าเป็นมิตรกับมนุษย์ ได้รับความเห็นอกเห็นใจจากมนุษย์ มีความเชื่อและสามารถควบคุมได้ในขณะที่สัตว์ป่าถูกนิยามว่าเป็นความป่าเถื่อนโหดร้าย สันดานดิบ เป็นสัตว์นักล่า และสามารถฆ่ามนุษย์ได้ ดังนั้นมนุษย์จึงมักจะหาทางกำจัดสัตว์ป่าเหล่านั้น การให้ความหมายของสัตว์ที่แตกต่างกันนี้ นำมาสู่การปฏิบัติต่อสัตว์ในหลายมาตรฐาน (ธัญญา สังขพันธานนท์, 2560: 365) เห็นได้ว่ามนุษย์มีการสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ให้กับสัตว์ โดยเฉพาะในวรรณกรรมที่มีการนำเสนอสัตว์ในมิติต่าง ๆ ทั้งสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ สัตว์เลี้ยง และสัตว์ร้าย ซึ่งผู้ประพันธ์สร้างตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์แต่ละประเภทแตกต่างกัน ส่งผลให้การรับรู้และการปฏิบัติของตัวละครที่มีต่อสัตว์แตกต่างกันด้วย การนำเสนอตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์ดังกล่าวจึงนำไปสู่การแบ่งแยกชนชั้นให้กับสัตว์ผ่านมุมมองของมนุษย์เอง ในวรรณกรรมมนุษย์นำเสนอแนวคิดเหล่านี้ผ่านการใช้ภาษา เช่น การบรรยายและพรรณนาเพื่อสร้างการรับรู้ ซึ่งหากพิจารณาตามมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศ การแบ่งประเภทของสัตว์สามารถสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสัตว์ในลักษณะของความเป็นมิตร และความเป็นอื่นจากธรรมชาติได้ สิ่งเหล่านี้นำไปสู่แนวปฏิบัติที่มนุษย์ปฏิบัติต่อสัตว์ เช่น หากเป็นสัตว์ที่มีอยู่ทั่วไป พบเห็นง่าย สัตว์ที่อยู่ในป่า สัตว์กลุ่มนี้จัดเป็นกลุ่มสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งมีความดิบเถื่อน และต้องทำลายล้างหรือถูกควบคุมโดยมนุษย์ ส่วนสัตว์อีกประเภทหนึ่ง คือ สัตว์ที่มีความลึกลับ สัตว์กลุ่มนี้มีอิทธิพลต่อความเชื่อของมนุษย์ มนุษย์จึงบูชาสัตว์ด้วยวิธีการต่าง ๆ และเรียกสัตว์เหล่านี้ว่าสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งเป็นความเชื่อ ความศรัทธาที่ผูกพันกับมนุษย์ มาตั้งแต่อดีตกาล โดยเฉพาะสัตว์ประเภท “งู” ที่มีลักษณะพิเศษ เช่น งูใหญ่ งูเผือก พญานาค กลุ่มนี้เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่มนุษย์บูชาและจัดลำดับชั้นความสัมพันธ์ให้อยู่สูงกว่ามนุษย์ ในขณะที่งูที่พบเห็นทั่วไปถูกจัดเป็นสัตว์อสรพิษและต้องทำลายล้างด้วยวิธีการต่าง ๆ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสัตว์ผ่านตัวบทวรรณกรรมโดยใช้แนวคิดสัตว์ศึกษาจึงเป็นที่น่าสนใจในการศึกษาตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์ซึ่งถูกนำเสนอในตัวบทวรรณกรรมก่อนที่จะนำไปสู่การตีความและการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสัตว์ต่อไป

ปัจจุบันมีการศึกษาอัตลักษณ์ต่าง ๆ ในวรรณกรรม เช่น อัตลักษณ์กลุ่มชน อัตลักษณ์ทางเพศ เป็นต้น เพราะอัตลักษณ์แสดงให้เห็นความเป็นตัวตน กลุ่มชน กล่าวได้ว่าอัตลักษณ์หมายถึงการสร้างตัวตนที่อาจจะเหมือนหรือแตกต่างจากการรับรู้ของคนทั่วไป และอัตลักษณ์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ดังที่พิณวิไล ปริบูรณ์ (2555: 1) กล่าวว่าอัตลักษณ์เป็นกระบวนการทางสังคมซึ่งเกิดจากความสัมพันธ์กับกลุ่มคนต่าง ๆ เป็นลักษณะเฉพาะของบุคคลซึ่งอาจจะเหมือนหรือแตกต่างจากคนอื่น จนทำให้สามารถแบ่งแยกได้ว่าเป็นคนกลุ่มใด ทั้งนี้อัตลักษณ์สามารถ

เปลี่ยนแปลงไปได้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งพิณวิไล ปรีปยุณะ (2555) ได้ศึกษาการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของคนจีนในไทยจากตัวละครคนจีนอพยพในนวนิยายเรื่องลอดลายมังกร พบว่าปัจจัยที่ทำให้อัตลักษณ์ความเป็นจีนคงอยู่เกิดจากการรวมกลุ่มและคบค้าสมาคมกับคนจีนด้วยกันรวมถึงการแต่งงานด้วย แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนไปตัวละครจีนจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์เพื่อให้สามารถอยู่ในวัฒนธรรมใหม่ได้อย่างกลมกลืน งานวิจัยของบงกชกร ทองสุก และกาญจนา วิญาปกรณ์ (2560) ได้ศึกษาอัตลักษณ์ทางเพศในนวนิยายสะท้อนสังคมเพศที่สาม พ.ศ. 2516 – 2557 พบว่านวนิยายแบ่งออกเป็นสองช่วง คือ ช่วง พ.ศ. 2516-2532 เป็นช่วงเริ่มต้นเปิดเผยตัวตนของเพศที่สาม และปี พ.ศ. 2533-2557 เป็นช่วงเปิดเผยตนเอง ตัวละครมีพัฒนาการอัตลักษณ์ทางเพศสองกลุ่มคือเพศที่สามมองตนเองและคนอื่นมองเพศที่สามในเชิงบวกและเชิงลบ ทั้งนี้อัตลักษณ์ของเพศที่สามในนวนิยายสะท้อนสังคมมักปรากฏเรื่องราวของเพศที่สามผ่านโลกอินเทอร์เน็ตเพื่อแสดงออกถึงตัวตนและความรู้สึกนึกคิด ให้แก่นักในสังคมได้รับรู้และเข้าใจตนเอง จะเห็นว่าผู้ท้าววิจัยเกี่ยวกับการศึกษาอัตลักษณ์ในกลุ่มคนหลากหลายมิติ หากแต่การอัตลักษณ์ของสัตว์ที่อยู่ในวรรณกรรมยังคงมีจำนวนน้อย วรรณกรรมเป็นผลผลิตทางปัญญาของมนุษย์ จึงเป็นที่น่าสนใจว่ามนุษย์ได้นำเสนอตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์เพื่อสร้างการรับรู้ให้แก่ผู้อ่านอย่างไร

นวนิยาย เรื่อง พนมมณาคา ของ พงศกร เป็นนวนิยายที่นำเสนอภาพความศรัทธาของผู้คน โดยนำความเชื่อเรื่องพญานาค อาภรรยพญานาค มานำเสนอควบคู่กับความเป็นจริง คือ ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ที่ส่งผลกระทบต่อผู้คน จึงทำให้นวนิยายเรื่องนี้มีความโดดเด่น น่าสนใจ เนื่องจากตัวบทผสมผสานระหว่างวิทยาศาสตร์และสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ นวนิยายเรื่องนี้ถูกตีพิมพ์ครั้งแรกในเดือนกันยายน พุทธศักราช 2563 โดยสำนักพิมพ์กัญญาพัชร ซึ่ง และได้รับผลตอบรับเป็นอย่างดี ทำให้มีการตีพิมพ์ซ้ำถึง 3 ครั้งภายใน 1 ปี ต่อมาสถานีโทรทัศน์ช่องวัน 31 ติดต่อซื้อลิขสิทธิ์เพื่อนำไปสร้างเป็นละครโทรทัศน์ เนื้อหาของพนมมณาคาเล่าเรื่องราวของหมู่บ้านในประเทศกัมพูชา คือ หมู่บ้านพนมมณาคา ได้เกิดโรคประหลาดในเด็กทารก ที่เมื่อโตขึ้นพวกเขาจะมีผิวหนึ่งเหมือนเกล็ดงู คนในหมู่บ้านจึงเชื่อว่าเป็นคำสาปของพญานาค แต่แท้จริงแล้วเป็นการทดลองวัคซีนของชาวต่างชาติที่พวกเขาเลือกคนชายขอบอย่างชาวพนมมณาคาเป็นเหยื่อในการทดลองวัคซีนในมนุษย์ ดังนั้นตัวตนและอัตลักษณ์ของพญานาคจึงมีความโดดเด่น มีอิทธิพลต่อความเชื่อ และจิตใจของมนุษย์ ในขณะเดียวกัน งูที่เป็นสัตว์ในธรรมชาติและไม่ได้เป็นบริวารของพญานาคก็ได้รับการปฏิบัติจากมนุษย์ในอีกแบบหนึ่ง แม้แต่เด็กซึ่งเป็นมนุษย์ แต่มีลักษณะคล้ายสัตว์ก็ถูกบีบบังคับให้ออกไปจากสังคมด้วยการกักขัง เขียนตี และทรมาน จึงเห็นได้ว่าสัตว์ในนวนิยายเรื่องพนมมณาคามีความโดดเด่น ชัดชัด ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์ในนวนิยายเรื่องพนมมณาคา ได้แก่ สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ คือ พญานาค และสัตว์เดรัจฉาน คือ งู (รวมถึงมนุษย์ที่มีลักษณะคล้ายงู) อันนำไปสู่การที่มนุษย์ปฏิบัติต่อสัตว์เหล่านี้แตกต่างกัน โดยวิเคราะห์ตามแนวคิดสัตว์ศึกษาในมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศ ซึ่งผลของการวิจัยจะนำไปสู่การทำความเข้าใจ มโนทัศน์ของมนุษย์ที่มีต่อสัตว์ผ่านตัวบทวรรณกรรม

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

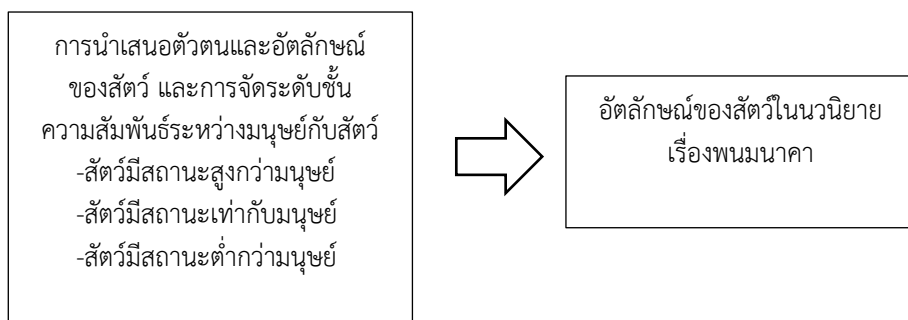
- 1.2.1 เพื่อศึกษาการนำเสนอตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์ตามมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศ
- 1.2.2 เพื่อศึกษาระดับชั้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ในนวนิยายเรื่องพนมมณาคา

1.3 ขอบเขตของงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะตัวบทนวนิยายเรื่องพนมมณาคา ประพันธ์โดย พงศกร ฉบับตีพิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2563 โดยศึกษาเฉพาะตัวละครสัตว์ในด้านนำเสนอตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์ตามแนวคิดสัตว์ศึกษาในมุมมองการวิจารณ์เชิงนิเวศเท่านั้น

1.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สัตวศึกษาในมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศ เป็นการศึกษานำเสนอภาพแทนของสัตว์ในดับทวารณกรรม โดยนำเสนอภาพแทนของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์และตรวจสอบแนวคิดในการแบ่งแยกและจัดลำดับชั้นระหว่างมนุษย์และสัตว์ ว่ามนุษย์จะวางตำแหน่งของตนอยู่ในระดับใด เช่น มนุษย์อยู่เหนือกว่าสัตว์ มนุษย์มีความเท่าเทียมกับสัตว์ ซึ่งธัญญา สังขพันธานนท์ (2560 : 350-365) เสนอแนวทางการศึกษาประเด็น สัตวศึกษาในมุมมองการวิจารณ์เชิงนิเวศไว้ 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) การศึกษานำเสนอภาพแทนของสัตว์ในดับทวารณกรรม 2) การศึกษาจริยธรรมของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ และ 3) การศึกษาการประกอบสร้างความเป็นสัตว์และอัตลักษณ์ของสัตว์ ทั้งนี้ผู้วิจัยนำแนวคิดดังกล่าวมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดของการวิจัย คือ การศึกษาตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์ การนำเสนอสัตว์ในลักษณะนี้เน้นไปที่การนำเสนอตัวตนและอัตลักษณ์เกี่ยวกับสัตว์ เพราะอัตลักษณ์ของสัตว์สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ในการแบ่งแยกมนุษย์ออกจากสัตว์ในวรรณกรรม เช่น การแบ่งแยก “สัตว์ป่า” กับ “สัตว์เลี้ยง” ที่นำไปสู่การที่มนุษย์ปฏิบัติต่อสัตว์แต่ละประเภทแตกต่างกัน การแบ่งแยก “สัตว์ศักดิ์สิทธิ์” กับ “สัตว์เดรัจฉาน” ก็นำไปสู่การปฏิบัติต่อสัตว์แตกต่างกัน ซึ่งนำไปสู่การจัดระดับชั้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ 3 ระดับ ได้แก่ สัตว์มีสถานะสูงกว่ามนุษย์ เท่าเทียมกับมนุษย์ และต่ำกว่ามนุษย์ ผู้วิจัยนำมาสร้างเป็นกรอบการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยฉบับนี้ดำเนินการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมนุษยศาสตร์ ทำความเข้าใจและตีความวรรณกรรมสัตวศึกษาในมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศ โดยวิเคราะห์เนื้อหาของนวนิยายในด้านการนำเสนอตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์ และการจัดระดับชั้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ คือ สัตว์มีสถานะสูงกว่ามนุษย์ สัตว์มีสถานะเท่ากับมนุษย์ และสัตว์มีสถานะต่ำกว่ามนุษย์ นำไปสู่การที่มนุษย์ปฏิบัติต่อสัตว์แต่ละประเภทแตกต่างกัน และนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

3. สรุปผลการวิจัย

นวนิยาย เรื่อง พนมนาคา มีการนำเสนอตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์ โดยเฉพาะอัตลักษณ์ของสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ คือ พญานาค มีการประกอบสร้างลักษณะของพญานาคทั้งลักษณะภายนอก ตัวตน และจิตใจ ในลักษณะของผู้ยิ่งใหญ่ ลึกลับ น่าเกรงขาม มีอิทธิฤทธิ์เหนือกว่ามนุษย์ ซึ่งเป็นการผลิตซ้ำวาทกรรมเกี่ยวกับพญานาคที่เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ตามตำนานเล่าขานของพุทธศาสนา กระทั่งกลายเป็นความเชื่อนำไปสู่แนวปฏิบัติที่มนุษย์ปฏิบัติต่อพญานาคอย่างเคารพบูชา อธิบายได้ดังนี้

การนำเสนอตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์

อัตลักษณ์ของสัตว์ศักดิ์สิทธิ์

พญานาคเป็นงูขนาดใหญ่ จากตัวบทมีการพรรณนาถึงลักษณะของพญานาคว่าเป็นงูขนาดใหญ่เท่าต้นมะพร้าว เท้าตันตาล มีหงอนสีทองบนศีรษะ มีเกล็ดสีเขียวเข้ม ดวงตามีพลั่ง ดังข้อความ “พญานาคตัวโตเท่าต้นมะพร้าว เลื้อยออกมาขวางเอาไว้ ครูกับพญานาคต่อสู้กัน...หนูหันไปมองพอดี เห็นพญานาคพันพิงไผ่ แล้วครูสองคนนั้นก็ล้มลงไป” (พงศกร, 2563: 296) และ “ลำตัวนั้นใหญ่กว่าต้นตาล เกล็ดสีเขียวเข้มรวมรกรดแปลงประกายวาววับ ดวงตาสีน้ำตาลเข้มอมดำจ้องมองแน่วแนไปข้างหน้า หงอนสีทองบนศีรษะงูใหญ่บอกถึงศักดิ์อันสูงยิ่ง” (พงศกร, 2563: 523) **พญานาคมีอิทธิฤทธิ์มาก** พญานาคสามารถดลบันดาลความสุข ความอุดมสมบูรณ์ และความหยานะให้แก่มนุษย์ได้มนุษย์จึงบูชาพญานาคราวกับเทพองค์หนึ่ง ที่เชื่อกันว่าพญานาคนั้นมีอิทธิฤทธิ์สามารถดลบันดาลพรหรือสิ่งทีมนุษย์นั้นปรารถนาได้ ดังข้อความ “สำหรับคนพมณาคแล้ว ปีนาคพลีถือว่าเป็นปีที่มีความสำคัญมาก” สุ่มเสียงของสิทธิฐานันย้าถึงความสำคัญ “เป็นปีที่พญานาคจะทรงพลังอำนาจสูงสุด ใครที่ต้องคำสาปอะไรมาก็ตาม... จะมาขอให้พญานาคท่านช่วยถอนคำสาปให้ ก็ขอกันได้ในปีนี้จะ” (พงศกร, 2563: 296) **พญานาคมีความหุนหันพลันแล่น เกรี้ยวกราด และไม่โห่ร้าย** พญานาคมีพลังกำลังอันมหาศาลโดยเฉพาะเมื่อเกิดอารมณ์โทสะ พญานาคจะมีลักษณะนิสัยอารมณ์ร้อนรุนแรง เป็นการนำเสนอตัวตนและการสร้างอัตลักษณ์ให้กับสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ให้มีความแตกต่างกับสัตว์ทั่ว ๆ ไป ดังข้อความที่ปรากฏคือ “มีพญานาคสองตนเลื้อยออกมาจากนาคเทวาลัย ตนหนึ่งมีตาสีน้ำเงินเข้มอีกตนหนึ่งตาสีส้มแดง... ทั้งสองกริรธ้องราวบ้าคลั่ง เสียงโหยหวนดังไปทั่วทั้งหุบเขา พญานาคทั้งสองพันพิงจนบรรดาทหารและนายพลสมฤทธิ์ล้มตาย สถาปศพเนาเปื่อยจนไม่เหลือซากให้เห็น พญานาคตาสีส้มโกรธแค้นรุนแรงมาก เตรียมจะลงมัลมทำลายเมืองอยู่แล้ว... เขาแค้นใจที่เจ้าหญิงถูกสังหาร จึงจะลงมาฆ่าชาวเมืองให้หมดสิ้น” (พงศกร, 2563: 414) **พญานาคศรัทธาในพระพุทธศาสนา** พญานาคมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนาจากตัวบทปรากฏให้เห็นในเทศกาลนาคุบูชาที่พญานาคจะต้องจำศีลอยู่ในถ้ำ ดังข้อความ “วันเพ็ญเดือนเก้า โดยในตำนานแล้วว่าตรงกับเทศกาลนาคุบูชา... ที่พญานาคจะพากันถือศีลอยู่ในถ้ำ... เทศกาลนาคุบูชา ... พญานาคและบริวารทุกตนต้องจำศีลภาวนา” (พงศกร, 2563: 412-413) และพญานาคยึดมั่นในคำสอนของพุทธศาสนา พยายามปฏิบัติตนตามคำสอนดังกล่าวดังข้อความ “หากเขาไม่มีศีลเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวละก็ อนันตชัยคงจะเผ่นไผ่ไปสังหารบิณฑุราชกุมารเสียแน่นอนแล้ว ... แต่เพราะมีศีลคอยกำกับ สิ่งที่อนันตชัยทำได้ก็คือ ทำให้ฝนแล้ง แผ่นดินขาดความอุดมสมบูรณ์” (พงศกร, 2563: 550) **พญานาคไม่สามารถเป็นมนุษย์ได้** จากตัวบทนำเสนอว่าพญานาคต้องการที่จะเป็นมนุษย์เพื่อให้ได้มีโอกาสบวชในบวรพุทธศาสนาแต่เพราะความมุทะลุใจร้อนจึงมักบันดาลโทสะทำให้การถือศีลภาวนาต้องเริ่มใหม่ทุกครั้ง ดังข้อความ “ศีล เราต้องมีศีล แล้ววันหนึ่งพวกเราจะได้เกิดเป็นมนุษย์ ได้เป็นมนุษย์เราจะทำอะไรได้อีกตั้งมากมาย... อีกทั้งมีโอกาสได้บวชในบวรพุทธศาสนาอย่างที่ตั้งใจเอาไว้... เราสามารถตั้งต้นใหม่ได้เสมอ ถึงแม้ในวันนี้ที่ศีลขาดไปแล้ว แต่เราก็ดำเนินต้นใหม่ อย่าถลาลึกช้าคนมากขึ้นเรื่อย ๆ ยังมีเวลาอีกนานให้เราได้ปฏิบัติ พร้อมกันนั้น กายของเขาก็แปรสภาพไปเป็นนาคในท้ายที่สุด” (พงศกร, 2563: 583)

จะเห็นได้ว่าพญานาคเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ มีลักษณะเป็นงูขนาดใหญ่ มีหงอนบนศีรษะ มีเกล็ดสีเขียวเข้ม ดวงตามีพลั่ง พญานาคมีอิทธิฤทธิ์มากสามารถดลบันดาลความสุข ความทุกข์ กระทั่งความหยานะให้แก่มนุษย์ได้ โดยเฉพาะอิทธิฤทธิ์เกี่ยวกับธรรมชาติที่พญานาคสามารถดลบันดาลให้น้ำอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการทำการเกษตร พญานาคสามารถดลบันดาลให้เกิดความแห้งแล้งจนมนุษย์เดือดร้อน พญานาคมีความหุนหันพลันแล่น เกรี้ยวกราด และไม่โห่ร้าย และด้วยบุคลิกภาพนี้จึงทำให้พญานาคไม่สามารถที่จะจำศีลภาวนาได้ครบตามเวลาเพื่อที่จะให้เกิดเป็นมนุษย์ได้ พญานาคศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงต้องการที่จะเป็นมนุษย์เพื่อให้ได้บวชในบวรพระพุทธศาสนา การประกอบสร้างอัตลักษณ์ของพญานาค ในนวนิยายเรื่องพมณาคจึงเป็นการนำเสนอตัวตนและอัตลักษณ์ของพญานาคตามแบบฉบับ

ซึ่งนำเสนอในนวนิยายเกี่ยวกับพญานาคเรื่องอื่น ๆ ทั้งในด้านตัวตนที่พญานาคมีความหุนหันพลันแล่น เกรี้ยวกราด และโมโหร้าย และอัตลักษณ์ที่พญานาคเป็นภูษนาใหญ่ มีหงอน มีเกล็ดสีเขียว มีฤทธิ์มาก และศรัทธาในพระพุทธศาสนา

อัตลักษณ์ของสัตว์เดรัจฉาน

สัตว์เดรัจฉานที่ปรากฏในเรื่อง คือ **งูทั่วไป** งูทั่วไปที่ถูกนำเสนอในดัตว์บจะมีความแตกต่างจากพญานาค ซึ่งเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ ดังข้อความ “ฉันได้ยินมาว่าคนแถวนี้ออกจากบูซางกันเป็นส่วนใหญ่ ทำไมพวกเขาถึงกล้าจับงูมาขายแบบนี้ล่ะ” ... “ที่คนแถวนี้บูชาคือพญานาค ไม่ใช่งูทั่วไป” (พงศกร, 2563: 39) กล่าวคือ **งูทั่วไปมีพิษตามธรรมชาติ งูไม่มีอิทธิฤทธิ์** งูเป็นเหยื่อของมนุษย์ มนุษย์จึงไม่แสดงความเคารพบูชางูพวกนี้และพยายามแสดงความยิ่งใหญ่ของเผ่าพันธุ์โดยการจับงู ฆ่า และกินงู ดังความตอนที่เอเซีย ซึ่งเป็นตัวละครเอกเดินสำรวจตลาดชาจ๊ะ และพบกับร้านขายงู ดังข้อความ

งูตัวนั้นดินและสับตัวไปมาด้วยความเจ็บปวด พนักงานคนเดิมที่ใช้มีดกรีดท้องงู รีบหยิบแก้วมารองเลือดที่ไหลทะลัก เขาใช้อีกมือกระชับมีดไว้แน่น ออกแรงกรีดท้องงู เปิดแผลให้ยาวขึ้นกว่าเก่า จากนั้นก็ควักเอาติ่งออกมา แล้วปิบใส่ลงไปในแก้วใบเดียวกัน ก่อนจะยื่นให้ฝรั่งหัวล้านคนหนึ่ง

เอเซียกลืนหายใจเมื่อเห็นฝรั่งคนนั้นยกแก้วที่มีเลือดและติ่งผสมเหล้า ดื่มจนหมดแก้วอย่างรวดเร็ว ท่ามกลางเสียงฮือฮา และเสียงปรบมือของผู้คนในร้าน

(พงศกร, 2563: 32)

งูปรากฏในดัตว์บอีกตอนหนึ่งคือกองทัพบูจำนวนมากที่อพยพหนีบางสิ่งบางอย่าง งูพวกนี้คืองูทั่วไป ลักษณะการประกอบสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ของงูผ่านการใช้ภาษาในลักษณะนี้จึงไม่ได้มีความน่ากลัวน่าเกรงขาม ดังนั้นมนุษย์จึงแสดงความเป็นปฏิปักษ์กับงู ดังข้อความ “ผมคิดว่ากองทัพบูเลื้อยออกมามากมายแบบนี้ น่าจะเป็นการอพยพหนีอะไรมากกว่า อาจจะเกิดมีน้ำป่าหรือมีแผ่นดินไหว อะไรทำนองนี้” (พงศกร, 2563: 162)

จะเห็นได้ว่างูทั่วไป คือ สัตว์ที่อยู่ในธรรมชาติ และเป็นเหยื่อที่มนุษย์สามารถกอบโกยผลประโยชน์ได้อย่างไร้จริยธรรม หากมองในเชิงสังคมศึกษาตามมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศจะเห็นได้ว่ามนุษย์มีความเป็นอื่นจากธรรมชาติ ในลักษณะของความเป็นปฏิปักษ์ต่อกัน การประกอบสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ของงูจึงไม่ได้มีความพิเศษ หากแต่เป็นการนำเสนอในลักษณะของสัตว์ในธรรมชาติที่อ่อนแอและถูกมนุษย์ทำร้าย แม้ว่าการนำเสนอตัวตนและอัตลักษณ์ของงู จะไม่ใช่โครงเรื่องสำคัญ ในนวนิยายเรื่องพญานาค หากแต่เมื่อเปรียบเทียบกับกันจะเห็นถึงความเป็นคู่ตรงข้ามระหว่างสัตว์ศักดิ์สิทธิ์และสัตว์เดรัจฉาน ซึ่งสัตว์ทั้งสองประเภทได้รับการปฏิบัติจากมนุษย์ที่แตกต่างกันดังจะนำเสนอต่อไป

การจัดระดับชั้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์

จากการประกอบสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์จึงนำไปสู่การสร้างมโนทัศน์การจัดระดับชั้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ ทำให้มนุษย์ปฏิบัติต่อสัตว์แต่ละชนิดแตกต่างกัน อธิบายได้ดังนี้

สัตว์มีสถานะสูงกว่ามนุษย์

สัตว์ที่ปรากฏในนวนิยายเรื่องพญานาคที่มีสถานะสูงกว่ามนุษย์ คือ **พญานาค** พญานาคเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่มนุษย์เคารพบูชา ดังข้อความ “ตั้งแต่เกิดและเติบโตใหญ่ขึ้นมา พญานาคอยู่ในวิถีชีวิตของเขาและคนกัมพูชาในทุก ๆ มิติกำเนิดของประเทศกัมพูชาก็มีพญานาคเกี่ยวข้อง คนเขมรทุกคนเชื่อว่าพวกเขาสืบเชื้อสายมาจากพญานาค” (พงศกร, 2563: 509) จากเรื่องแสดงมโนทัศน์ของมนุษย์ว่าสัตว์มีสถานะสูงกว่ามนุษย์ สัตว์ประเภทนี้ คือ สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่มนุษย์จะต้องแสดงความอ่อนน้อมและเคารพบูชา มโนทัศน์ดังกล่าวนี้ทำให้มนุษย์เกิดแนวปฏิบัติเพื่อแสดงความเคารพบูชา ซึ่งปรากฏผ่านพิธีกรรมที่มนุษย์จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบูชาพญานาค ได้แก่ พิธีกรรมนาคนารี พิธีกรรมนาคพลี ดังนี้

พิธีกรรมนาคนารีเป็นพิธีกรรมที่มนุษย์จะต้องพอรำเพื่อบูชาพญานาค ดังข้อความ “นาคนารี... จะทำกันในปีนาคใหญ่เท่านั้น เพราะเป็นปีที่พญานาคจะมีฤทธิ์สูงสุด หลายรอบนักษัตริย์เลยนะคะ กว่าจะเวียนมาถึง ... หมู่บ้านไหนที่บูชาพญานาคจะต้องมาที่นี่ในคืนนี้ เพราะพวกเขาเชื่อว่า หากได้มารำระบำนาคนารีถวายแล้วก็... พญานาคจะอวยชัยให้พร คุ่มครองคนในหมู่บ้านให้ปลอดภัย น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ เพาะปลูกได้ผลดี ไม่อดอยากมีข้าวปลากินตลอดปี (พงศกร, 2563: 44)

พิธีกรรมนาคพลีเป็นพิธีกรรมที่มนุษย์บวงสรวงพญานาคโดยคัดเลือกผู้หญิงไปบูชาญ ดังข้อความ “พิธีจะเริ่มจากระบำนาคพลี มีการตั้งเครื่องบวงสรวงบูชา ... เล่ากันว่าในสมัยก่อนมีการคัดเลือกผู้หญิงไปบูชาญด้วยนะ จะการบูชาญจะทำการในตอนเที่ยงคืนพอดี ... สมัยก่อนก็คือการฆ่าผู้หญิงคนนั้นให้ตายไป เพื่อที่ดวงวิญญาณของเธอจะกลายเป็นบาทบริจาริกาของพญานาค” (พงศกร, 2563: 558)

จะเห็นได้ว่ามนุษย์มีความหวาดกลัวต่อความลึกลับและอิทธิฤทธิ์ของพญานาค ด้วยความแปลกผิดไปจากธรรมชาติทำให้มนุษย์ยอมศิโรราบให้กับพญานาค จึงนำไปสู่การปฏิบัติต่อพญานาคอย่างอ่อนน้อมถ่อมตน โดยปรากฏผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นว่ามนุษย์เคารพบูชาสิ่งเหนือธรรมชาติ เนื่องจากหวาดกลัวในอำนาจของสัตว์ศักดิ์สิทธิ์จึงก่อให้เกิดการเคารพ บูชา เช่น พิธีกรรมต่าง ๆ ในการในการบูชาพญานาค ซึ่งจะได้ชี้ชัดจากพิธีกรรมนาคพลีในนวนิยาย และเพื่อหาสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำเนินชีวิต

สัตว์มีสถานะเท่ากับมนุษย์

สัตว์มีสถานะเท่ากับมนุษย์ เป็นการมองความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ในลักษณะของความเป็นหนึ่งเดียวกันในฐานะสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติ มีความเห็นอกเห็นใจกัน เคารพกันและกัน มโนทัศน์นี้จะปรากฏในความคิดและการกระทำของตัวละครฝ่ายดี เช่น ตัวละครเอเชีย ตัวละครชก วรรณ เป็นต้น เมื่อมนุษย์มีมโนทัศน์ในการจัดระดับชั้นว่าสัตว์มีสถานะเท่ากับมนุษย์ จึงนำไปสู่แนวปฏิบัติต่อสัตว์อย่างมีจริยธรรม ดังข้อความบางตอนในตัวบท เช่น ตอนที่เอเชียขอซื้อในราคา 300 ดอลลาร์ซึ่งเกินกว่าราคาจริงในตลาดมาก เนื่องจากเอเชียเห็นใจที่ถูกจับแล้วกำลังจะโดนฆ่า ในมโนทัศน์ของเอเชียมีความเห็นว่าไม่ว่าจะคนหรือสัตว์ก็มีความเท่าเทียมกัน ดังข้อความ

“ก็เป็นชีวิตอีกหนึ่งชีวิต ฉันสงสารเขา... ถ้าช่วยให้เขารอดได้แพงกว่าสามร้อยดอลลาร์ ฉันก็ยินดี” เอเชียยังติดใจกับสายตาอ่อนหวาน ราวจะขอความช่วยเหลือของตัวนั้นจนกระทั่งบัดนี้ “จะคน จะงู หรือสัตว์ชนิดไหน ๆ ชีวิตก็มีความเหมือนกันทั้งนั้น”

“คนนี่ร้ายนะ คุณว่าไหม” พุ่มข้าวบิณฑ์พิมพ์

“ใช่” เอเชียพยักหน้า “คนนี่ละเป็นสิ่งมีชีวิตที่อันตรายที่สุดในโลกแล้ว สัตว์ต่าง ๆ ที่สูญพันธุ์ไปมากมายก็เพราะน้ำมือคนทั้งนั้น

(พงศกร, 2563: 38)

คนที่อยู่ในครอบครัวของเด็กงู มองว่าเด็กงูเป็นมนุษย์คนหนึ่งที่ได้รับอิสรภาพและดำเนินชีวิตในแบบของมนุษย์ได้ และเด็กงูเป็นสมาชิกในครอบครัว ดังตอนที่ชก วรรณ เล่าเรื่องราวของวันเนตรที่กลายเป็นเด็กงู แต่แม่ของวันเนตรก็รัก “แต่ถึงจะน่ากลัวอย่างไรแม่ของวันเนตรก็รักลูกของมัน... นางไม่ยอมให้ลูกต้องไปอยู่ในศูนย์แห่งนั้น” (พงศกร, 2563 : 419) นางชก วรรณ แสดงมโนทัศน์เกี่ยวกับเด็กงูว่าแม่เด็กงูจะมีลักษณะที่เปลี่ยนแปลง และผิดไปจากมนุษย์ แต่อย่างไรก็ตามพวกเขาก็คือมนุษย์ ดังข้อความ

“พวกมันทำเหมือนเด็กพวกนั้นไม่ใช่คน” ชก วรรณเสียงสั่นด้วยควหาความรู้สึกสะเทือนใจ “จะอย่างไรก็ลูกหลานของเราทั้งนั้น”

(พงศกร, 2563: 420)

จะเห็นได้ว่าการประกอบสร้างตัวละครฝ่ายดี คือ ลักษณะของตัวละครที่มีจิตใจดี มีเมตตา เคารพซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในลักษณะ

ของความเป็นหนึ่งเดียวกัน จึงอาจกล่าวได้ว่าคนดีก็คือคนที่มโนทัศน์เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ ไม่แบ่งแยก ขนชั้น ความมนุษย์และความเป็นสัตว์ โดยยึดถือว่าทุกชีวิตล้วนมีคุณค่าและมีความเท่าเทียมกัน

สัตว์มีสถานะต่ำกว่ามนุษย์

สัตว์ที่มีสถานะต่ำกว่ามนุษย์ที่ปรากฏในตัวบท ได้แก่ หนูทั่วไป จากตัวบทมนุษย์มองว่าหนูเป็นสัตว์เดรัจฉานที่เกิดขึ้นมาเพื่อเป็นศัตรูกับมนุษย์ ดังนั้นเมื่อต้องเผชิญหน้ากับ หนู มนุษย์จึงพยายามเอาชนะเพื่อแสดงความเป็นใหญ่ของเผ่าพันธุ์ตนเอง ซึ่งการเอาชนะของมนุษย์อาจเป็นไปได้ทั้งในแบบของการฆ่าสัตว์ และการจับสัตว์มาทรมาน มโนทัศน์สัตว์มีสถานะต่ำกว่ามนุษย์จึงปรากฏในการกระทำของตัวละครฝ่ายร้าย คือ พ่อค้างู ชาวต่างชาติที่เข้ามาทดลองวัคซีน พาน โสภณ (หัวหน้าหมู่บ้านพนมมาคา) ที่รังเกียจมนุษย์มีลักษณะภายนอกคล้ายงู เขามองว่าคนพวกนี้เป็นสัตว์ป่าและต้องทำลายให้หมดสิ้นไป เนื่องจากมนุษย์ที่มีลักษณะเหมือนงูเป็นความอัปยศของเผ่าพันธุ์ อธิบายได้ดังนี้

การปฏิบัติต่อซึ่งกันเป็นสัตว์เดรัจฉาน

มนุษย์แสดงความเหนือกว่าสัตว์เดรัจฉานโดยการลิดรอนสิทธิเสรีภาพไปจนกระทั่งการคร่าชีวิต ดังที่ชายขายงู จับงูมาต่อรองราคา หากลูกค้าคนใดต้องการกินงู เขาก็พร้อมจะรับเงินแล้วฆ่างูทันที ดังข้อความ

ร้านขายเหล้าที่มีฝรั่งนั่งดื่มกันอยู่ พนักงานในร้านสองคนช่วยกัน คนหนึ่งจับงูจากในกระชังขึ้นมาตัวหนึ่ง จับหัวของมันชูขึ้นแล้วอีกคนก็ใช้มีดกรีดท้อง

(พงศกร, 2563: 32)

การปฏิบัติต่อมนุษย์ที่มีลักษณะคล้ายงู (เด็กงู)

มนุษย์มองพฤติกรรมที่ก้าวร้าวรุนแรงเป็นพฤติกรรมของสัตว์ป่าที่ดุร้าย ซึ่งสัตว์ป่ามีสถานะต่ำกว่ามนุษย์อาจทำให้เกิดอันตรายต่อมนุษย์จึงทำให้ต้องมีการควบคุมโดยมนุษย์ แม้แต่เพื่อนมนุษย์หากมีลักษณะเหมือนสัตว์ “ผิวหนังของวันเนตรหนาเป็นเกล็ดซ้อนกันเป็นชั้นคล้ายงู มือและเท้าสปีเล็กจนต้องเคลื่อนไหวด้วยการไถกายเลื้อยไปบนพื้นดวงตาของเด็กชายจ้องมองมาอย่างแน่วแน่ วันเนตรแลบลิ้นแลบ ๆ ออกมาพฤติกรรมเหมือนกับงูไม่มีผิด” (พงศกร, 2563: 471) มนุษย์ที่มีลักษณะเหมือนสัตว์ก็ต้องถูกควบคุมโดยการกักขังและฆ่าเพื่อทำลายล้าง ดังข้อความ “ครูสองคนนั้นเป็นผู้ช่วยของครูสิงหาที่เขาจ้างให้มาคอยกำกับและควบคุมเด็กพวกนั้น...เด็กงูไม่ใช่แค่มีร่างกายที่เจ็บป่วย หากแต่พวกเขายังมีพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงเหมือนสัตว์ป่า คนที่จะควบคุมเด็กพวกนี้ได้ต้องมีทักษะและความชำนาญ...ซึ่งเสาร์ สิงหาเป็นบุคคลผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่สุด เพราะเคยเป็นทหารเก่า” (พงศกร, 2563: 506) และการแสดงมโนทัศน์ในการมองเพื่อนมนุษย์ที่มีลักษณะเหมือนสัตว์ว่าเป็นความอัปยศ เป็นอสุรกาย ดังข้อความ “ลูกหลานหรือความอัปยศกันแน่” เอลเลนหัวเราะราวคลุ้มคลั่ง “พวกแกอย่ามีลูกหลานเป็นอสุรกายไม่ใช่หรือ ถึงเอาเด็กพวกนั้นไปเก็บซ่อนไว้...” (พงศกร, 2563: 524) และในมิติของพาน โสภณ “เขาไม่มีวันยอมเปิดเผยความลับสุดยอดเรื่องเด็กงูให้คณะหมอรู้เด็ดขาด เด็กเหล่านั้นเป็นความอัปยศของคนพนมมาคา พวกเขาจึงต้องถูกเก็บเอาไว้จากสายตาของคนภายนอก” (พงศกร, 2563: 505)

จะเห็นได้ว่าการประกอบสร้างตัวละครฝ่ายร้าย คือ ลักษณะของตัวละครที่มีจิตใจเหยาบช้า ไร้ความเมตตา เบียดเบียนสัตว์ กอบโกยผลประโยชน์จากธรรมชาติ และมีจิตใจคับแคบ แม้แต่มนุษย์ด้วยกันเอง หากมีลักษณะภายนอกคล้ายสัตว์ คนฝ่ายร้ายก็มองว่าเป็นอื่นต่างเผ่าพันธุ์ จึงนำไปสู่แนวปฏิบัติที่ต้องจับขัง ต้องฆ่าเพื่อกำจัด เพราะถือว่ามนุษย์ที่มีลักษณะเหมือนสัตว์เป็นความอัปยศของเผ่าพันธุ์มนุษย์ สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในลักษณะของความเป็นอื่นจากธรรมชาติ จึงอาจกล่าวได้ว่าคนไม่ดีก็คือคนที่มโนทัศน์เป็นอื่นธรรมชาตินั่นเอง

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. อัตลักษณ์ของสัตว์ในนวนิยาย เรื่อง พนมมณาคา จำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ อัตลักษณ์ของสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ คือ พญานาค มีลักษณะเป็นงูขนาดใหญ่ มีหงอนบนศีรษะ มีเกล็ดสีเขียวเข้ม ดวงตามีพลัง พญานาคมีอิทธิฤทธิ์มาก มีความahunหันปล้นแล่น เกรี้ยวกราด และโมโหร้าย ศรัทธาในพระพุทธศาสนา ส่วนอัตลักษณ์ของสัตว์เดรัจฉาน ได้แก่ งูทั่วไป เป็นสัตว์ที่อยู่ในธรรมชาติ และเป็นเหยื่อที่มนุษย์สามารถกอบโกยผลประโยชน์ได้อย่างไร้จริยธรรม การนำเสนออัตลักษณ์ของงูจึงไม่ได้มีความพิเศษหากแต่เป็นการนำเสนอในลักษณะของสัตว์ในธรรมชาติที่อ่อนแอและถูกมนุษย์ทำร้าย

2. การจัดระดับชั้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ทำให้มนุษย์ปฏิบัติต่อสัตว์แต่ละชนิดแตกต่างกัน คือ สัตว์มีสถานะสูงกว่ามนุษย์ มนุษย์จะแสดงความเคารพบูชาผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ เนื่องจากหวาดกลัวในอำนาจลึกลับของสัตว์ศักดิ์สิทธิ์จึงก่อให้เกิดการเคารพ บูชา และหาสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจในการดำเนินชีวิต สัตว์มีสถานะเท่ากับมนุษย์ ประกอบสร้างผ่านตัวละครฝ่ายดี คือ ลักษณะของตัวละครที่มีจิตใจดี มีเมตตา เคารพซึ่งกันและกัน ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในลักษณะของความเป็นหนึ่งเดียวกัน และสัตว์ที่มีสถานะต่ำกว่ามนุษย์ ประกอบสร้างผ่านตัวละครฝ่ายร้าย คือ ลักษณะของตัวละครที่มีจิตใจหยาบช้า ไร้ความเมตตา เปิ่นเปิ่นสัตว์ กอบโกยผลประโยชน์จากธรรมชาติ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในลักษณะของความเป็นอื่นจากธรรมชาติ

4. อภิปรายผล

จากข้อสรุปสามารถอภิปรายผลการประกอบสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์ ได้ดังนี้

1. อัตลักษณ์ของสัตว์ในนวนิยาย เรื่อง พนมมณาคา จำแนกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การนำเสนอตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ คือ พญานาค มีลักษณะเป็นงูขนาดใหญ่ มีอิทธิฤทธิ์ และเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ส่วนอัตลักษณ์ของสัตว์เดรัจฉาน ได้แก่ งูทั่วไปเป็นสัตว์ที่มีพิษตามธรรมชาติของเผ่าพันธุ์ มนุษย์จึงเรียกว่าสัตว์เดรัจฉานเพราะสามารถทำร้ายมนุษย์ได้ สัตว์ประเภทนี้จึงเป็นเหยื่อที่มนุษย์สามารถกอบโกยผลประโยชน์ได้อย่างไร้จริยธรรม หากมองในเชิงสัตวศึกษาตามมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศจะเห็นได้ว่ามนุษย์มีความเป็นอื่นจากธรรมชาติ ในลักษณะของความเป็นปฏิปักษ์ต่อการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของงูจึงไม่ได้มีความพิเศษหากแต่เป็นการนำเสนอในลักษณะของสัตว์ในธรรมชาติที่อ่อนแอและถูกมนุษย์ทำร้าย ผลการวิจัยสอดคล้องกับผลงานวิจัยของกัญญรัตน์ เวชศาสตร์ (2559) เรื่อง มโนทัศน์เรื่องนาคของชนชาติไท ที่พบว่ามโนทัศน์เรื่องนาคของชนชาติไทที่สะท้อนให้เห็นจากงานวรรณกรรม งานศิลปะ ความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม ประมวลได้ 15 มโนทัศน์ ได้แก่ มโนทัศน์นาคเป็นบรรพบุรุษ มโนทัศน์นาคเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ มโนทัศน์นาคเป็นเทพ มโนทัศน์นาคมีอิทธิฤทธิ์ พลังอำนาจ มโนทัศน์นาคศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา มโนทัศน์นาคเป็นผู้ปกป้องรักษาสถานที่สำคัญ หรือบ้านเมือง มโนทัศน์นาคมีรูปลักษณ์คล้ายงูใหญ่และรูปลักษณ์ที่ท่อนบนเป็นมนุษย์ท่อนล่างเป็นงู มโนทัศน์เกี่ยวกับที่อยู่ของนาค มโนทัศน์นาคมีอยู่จริง มโนทัศน์นาคเป็นเจ้าของน้ำและแผ่นดิน มโนทัศน์นาคเกี่ยวข้องกับการเกษตรและความอุดมสมบูรณ์ มโนทัศน์นาคกับการสร้างบ้านเรือนและที่อยู่อาศัย มโนทัศน์นาคกับโหราศาสตร์ มโนทัศน์นาคเป็นผู้ช่วยเหลือมนุษย์ และมโนทัศน์รูปลักษณ์ของนาคมีความงามทางศิลปะ และปิตุชาชัยสุวรรณ (2562) ทำวิจัยเรื่องการสร้างสรรค์ตัวละคร “นาค” ในนวนิยายไทย พ.ศ. 2555-2560 ผลการวิจัยประการหนึ่งพบว่า การสร้างสรรค์ตัวละครและบทบาทของนาคแสดงให้เห็นมโนทัศน์เกี่ยวกับนาคในสังคมไทยปัจจุบัน ทั้งมโนทัศน์เกี่ยวกับรูปลักษณ์ของนาคที่แต่เดิมมีลักษณะเป็นงู ใหญ่ หรือครึ่งคนครึ่งงู มโนทัศน์เกี่ยวกับลักษณะนิสัยของนาคที่นอกเหนือจากการเป็นผู้ฝึกฝน ธรรมะ ด้านถิ่นที่อยู่ของนาคพบว่ากระแสนิยมนาคในตำนานพื้นถิ่นมีผลต่อการสร้างฉากในนวนิยายช่วงเวลาดังกล่าว และถิ่นที่อยู่ของนาคได้ถูกดัดแปลงให้ใกล้ชิดกับ

สังคม เมืองมากขึ้น และนวนิยายปัจจุบันยังแสดงให้เห็นว่า อำนาจและอิทธิฤทธิ์ของนาคได้ถูกดัดแปลงและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัย ทั้งกรอบความคิดดั้งเดิมที่นาคเป็นผู้บันดาลความอุดมสมบูรณ์ ที่ได้เปลี่ยนจากการให้น้ำเพื่อใช้ในการเกษตรมาเป็นลักษณะของการให้โชคลาภ

2. การจัดระดับชั้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ทำให้นุษย์ปฏิบัติต่อสัตว์แต่ละชนิดแตกต่างกัน คือ สัตว์มีสถานะสูงกว่ามนุษย์ มนุษย์จะแสดงความเคารพบูชาผ่านพิธีกรรมต่าง ๆ สัตว์มีสถานะเท่ากับมนุษย์ ปรากฏในโน้ตของตัวละครฝ่ายดี ที่มีโน้ตเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ และสัตว์ที่มีสถานะต่ำกว่ามนุษย์ ปรากฏผ่านตัวละครฝ่ายร้ายที่มองว่าสัตว์เป็นอื่นแตกต่างจากเผ่าพันธุ์ของตน จึงนำไปสู่แนวปฏิบัติที่มนุษย์ต้องฆ่าต้องฆ่าเพื่อกำจัด รวมถึงมนุษย์ที่มีลักษณะเหมือนสัตว์ก็ถือเป็นความอัปยศของเผ่าพันธุ์มนุษย์ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติในลักษณะของความเป็นอื่นจากธรรมชาติ เมื่อพิจารณาตามมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศ อธิบายได้ว่าคนไม่ดีก็คือคนที่มีความเป็นอื่นจากธรรมชาติ ผลการวิจัยที่พบว่าสัตว์มีสถานะสูงกว่ามนุษย์ มนุษย์จึงแสดงความเคารพบูชาผ่านพิธีกรรมสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ สุดารัตน์ อาคมะพันธุ์ ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ และอรุณมัย จันทมาลา (2561) เรื่อง ศรีธานาคะ : การสร้างสรรค์นาฏยประดิษฐ์จากนาคคติในบริบทท้องถิ่นคำชะโนด ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับพื้นที่คำชะโนดผ่านศิลปะการแสดง ว่าพื้นที่คำชะโนดเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่อยู่อาศัยของพญานาคราชศรีสุทโธ ผู้มีอิทธิฤทธิ์สูงส่ง พื้นที่แห่งนี้ได้ถูกสร้างเรื่องราวและถูกปฏิบัติการต่อพื้นที่จนกลายเป็นพื้นที่ที่น่าสะพรึงกลัว เกรงขาม และเกิดพิธีกรรมอย่างหลากหลาย เพื่อการแก้บน การบูชา และอื่น ๆ กระทั่งในปี 2559 ได้มีการสร้างภาพยนตร์เรื่อง นาคี และผู้แสดงได้ใช้พื้นที่คำชะโนดในการแก้บน คำชะโนดจึงกลายเป็นพื้นที่รองรับนาฏยประดิษฐ์ศิลปะการแสดงเพื่อความเชื่อ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพระปลัดพจน์ทพล ฐานสมบุญโน (2564) ที่พบว่าพญานาคในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกล่าวถึงประเภทพญานาค 2 ประเภท คือ นาคบนบกและในน้ำ ลักษณะของนาคเป็นสัตว์จำพวกเดียวกับงูปลา มีความพิเศษกว่างูทั้งหลาย เพราะเป็นสัตว์ที่มีฤทธิ์เดชแตกต่างจากงูทั่วไป ทั้งนี้ นาคบางจำพวกยังสามารถจำแลงแปลงกายเป็นมนุษย์และสัตว์อื่น ๆ ได้ด้วย พญานาคมีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา มีความเชื่อพิธีกรรมเรื่องพญานาคเกี่ยวกับการอำนวยการและให้โชคกับผู้มากราบไหว้ ทำให้ผู้คนเกิดความศรัทธาพญานาคมากขึ้น และผลการวิจัยของคมกฤษณ์ วรเดชนัยนา และปฐม หงส์สุวรรณ (2562) ที่ศึกษาอุปลักษณะและความหมายทางวัฒนธรรมของงูชวงในวรรณกรรมนิทานอีสาน โดยใช้แนวคิดสัตวศึกษา พบว่า งูชวงคืออุปลักษณะของความดิบเถื่อนและอันตรายเป็นการยกระดับอำนาจมาจากสัตว์ป่า และไม่ใช่ผลผลิตทางวัฒนธรรมเหมือนกับสัตว์เลี้ยงที่มนุษย์สามารถควบคุมและทำให้เชื่องได้ งูชวงคืออุปลักษณะของพลังแห่งอำนาจ อีกทั้งเป็นสัญลักษณ์พลังอำนาจของธรรมชาติที่มีความลึกลับยากแก่การหยั่งรู้ และอยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์ มีความศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงเป็นสัญลักษณ์ของผู้หญิงมีสถานะตกอยู่ภายใต้การครอบงำ กตขี ทั้งยังถูกเชื่อมโยงกับธรรมชาติ และมีสถานภาพด้อยกว่ามนุษย์ผู้ถือครองอุดมการณ์ และจากผลการวิจัยที่พบระดับชั้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ ที่สัตว์มีสถานะเท่ากับมนุษย์ และสัตว์ที่มีสถานะต่ำกว่ามนุษย์ สอดคล้องกับงานวิจัยของขวัญชนก นัยเจริญ (2564) ที่ศึกษาการสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศผ่านตัวละครสัตว์ในนวนิยายเยาวชนรางวัลแวนแก้ว พบว่า การนำเสนอภาพแทนของสัตว์ในลักษณะสัตว์เกิดมาเพื่อรับใช้มนุษย์ เป็นการนำเสนอผ่านการสร้างตัวละครสัตว์แบบอุปลักษณะที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างเผ่าพันธุ์สะท้อนระบบคิดว่าสัตว์เกิดมาเพื่อรับใช้มนุษย์ มนุษย์เป็นเจ้าชีวิต และสัตว์คือผู้ซื้อสัตย์จงรักภักดี ผ่านการสร้างตัวละครสัตว์แบบอุปลักษณะที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง แสดงให้เห็นความแตกต่างระหว่างเผ่าพันธุ์โดยสัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ไร้เดียงสา มนุษย์จึงปฏิบัติต่อสัตว์อย่างปราณี แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสัตว์แบบนายกับบ่าว หรือสัตว์อยู่ในสถานะที่ต่ำกว่ามนุษย์นั่นเอง

เมื่อวิเคราะห์นวนิยาย เรื่อง พนมมามา ตามแนวคิดสัตวศึกษาในมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศ เกี่ยวกับการนำเสนอตัวตนและอัตลักษณ์ของสัตว์ คือ สัตว์ศักดิ์สิทธิ์ และสัตว์เดรัจฉาน ทำให้เห็นตัวตนและอัตลักษณ์ของ

สัตว์นำไปสู่ การจัดแบ่งระดับขั้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และสัตว์ ส่งผลให้มนุษย์ปฏิบัติต่อสัตว์แตกต่างกัน และอาจจะด้วยแนวปฏิบัติทางสังคม มายาคติทางวัฒนธรรม หรือระบบคิดแบบเดิมที่ยึดมนุษย์เป็นศูนย์กลาง จึงทำให้สัตว์ถูกแบ่งแยกระดับขั้นและถูกลดทอนให้เป็นอื่นจากเผ่าพันธุ์มนุษย์ ตัวบวพรรณกรรมพยายามนำเสนอแนวคิดให้มนุษย์ปฏิบัติกับสัตว์อย่างเป็นมิตร โดยการประกอบสร้างตัวละครที่เป็นมิตรกับสัตว์ให้เป็นตัวละครฝ่ายดี และตัวละครฝ่ายร้ายคือตัวละครที่ชอบทำร้ายสัตว์ รวมถึงการนำเสนอสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ที่มีพลังอำนาจเหนือกว่ามนุษย์ แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของธรรมชาติที่มนุษย์ไม่สามารถควบคุมได้ จึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมเป็นอีกกระแสหนึ่งในการขับเคลื่อนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติให้มีความเป็นหนึ่งเดียวกัน ปลุกจิตสำนึกของมนุษย์ให้เคารพธรรมชาติ รวมถึงปลูกฝังให้มนุษย์ปฏิบัติต่อสัตว์อย่างมีจริยธรรมต่อไป

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ควรมีการศึกษาการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของสัตว์ในนวนิยายเรื่องอื่น ๆ เช่น นวนิยาย ชุตนวหิมพานต์ ของอลิษา เพื่อแสดงให้เห็นการประกอบสร้างอัตลักษณ์ของสัตว์แต่ละประเภทให้หลากหลายขึ้น

5.2 จากการศึกษานวนิยายเรื่องพมณาคา พบว่ายังคงมีประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งคือ ความเป็น ชายขอบ จึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางสังคม กระทั่งคนชายขอบ (มนุษย์) กลายเป็นเหยื่อของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ จึงควรมีการศึกษานวนิยายเรื่องนี้ตามแนวคิด ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ซึ่งจะเป็นการทำความเข้าใจวรรณกรรมอย่างรอบด้านมากขึ้น

6. เอกสารอ้างอิง

- กัญญรัตน์ เวชศาสตร์. (2559). มโนทัศน์เรื่องนาคของชนชาติไท. *วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 9(1), 1099-1116.
- ขวัญชนก นัยเจริญ. (2562). อุปลักษณ์สัตว์ในนวนิยาย เรื่อง “คนในนิทาน”: สัตว์ศึกษาตามมุมมองวรรณกรรม วิจารณ์เชิงนิเวศ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 11(3), 1-25.
- ขวัญชนก นัยเจริญ. (2564). การสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศผ่านตัวละครสัตว์ในนวนิยายเยาวชนรางวัลแวนแกว. ใน *เอกสารนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติ เครือข่ายความร่วมมือวิชาการ-วิจัยสายมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ครั้งที่ 14*, พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- คมกฤษณ์ วรเดชนัยนา และปฐม หงส์สุวรรณ. (2562). จูชวงในวรรณกรรมนิทานอีสาน : การอุปลักษณ์และความหมายทางวัฒนธรรม. *วารสารมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์*, 36(3), 278-303.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. (2560). ใช้เพียงเดรัจฉาน: สัตว์ศึกษาในมุมมองของการวิจารณ์เชิงนิเวศ. ใน *เรือนฤทัย สัจจพันธุ์, ทฤษฎีกับการวิจารณ์ศิลปะ ทักษะของนักวิชาการไทย* (น. 329-407). ปทุมธานี: นาค.
- บงกชกร ทอง, และกาญจนา วิชาญาปกรณ์. (2560). อัตลักษณ์ทางเพศในนวนิยายสะท้อนสังคมเพศที่สาม พ.ศ. 2516 – 2557. *วารสารอารยธรรมศึกษา โขง-สาละวิน*, 8(2), 15-39.
- ปิตชา ชัยสุวรรณ. (2562). *การสร้างสรรค์ตัวละคร “นาค” ในนวนิยายไทย พ.ศ. 2555-2560* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พงศกร จินดาวัฒน์. (2563). *พมณาคา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: กรู๊ฟ พับลิชชิ่ง.
- พระปลัดพจน์ทพล ฐานสมบุญโณ. (2564). *ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและพิธีกรรมเรื่องพญานาคในพระพุทธศาสนา เถรวาทที่มีความสัมพันธ์กับองค์พระธาตุพนม* (วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พิณวิไล ปรีบุญณะ. (2555). *การปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของคนจีนในไทย: กรณีศึกษาตัวละครคนจีนอพยพใน*

นวนิยายเรื่องลอยลายมังกร. (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
สุดารัตน์ อาคมะพันธุ์, ปัทมาวดี ชาญสุวรรณ, และอรุณมัย จันทมาลา. (2561). ศรีรัตนาคะ: การสร้างสรรค์นาฏย
ประดิษฐ์จากนาฏคดีในบริบทท้องถิ่นคำชะโนด. ในเอกสารนำเสนอในการประชุมวิชาการระดับชาติ
มหาวิทยาลัยมหาสารคามครั้งที่ 14. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2560). สัตว์ศึกษา: สู่โลกหลังภาพแทน. ใน สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ (บรรณาธิการ),
สังสารสัตว์ มานุษยวิทยาว่าด้วยสัตว์และสัตว์ศึกษา (น.201-233). กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษา
ประชาธิปไตยและการพัฒนา (โครงการจัดพิมพ์คบไฟ).

